

Hà Nội sắp vào thu. Trời rất xanh và nắng rất trong, không còn dấu vết gì của những ngày nóng 40 độ C vừa qua. Nhưng tôi hay báo mùa thu là mùa của thi sĩ, văn sĩ. Nhắm mắt lại cũng như ra bao nhiêu câu thơ, câu văn, câu hát về mùa thu:

□

*“Em không nghe mùa thu
Lá thu rơi xào xạc
Con nai vàng ngơ ngác
Đạp trên lá vàng khô”*
(Lữ u Trường Lữ)

*“Ta biết người đi buồn sáng hôm nay
Giữ gìn mùa thu, giữ gìn lá thay”*
(Thâm Tâm)

*“Sáng mát trong như sáng năm xưa
Gió thổi mùa thu hương cốm mới”*
(Nguyễn Đình Thi)

Riêng tôi đã có biệt thích đến thuộc lòng mô t hoa n trích từ truyên ngắn “Chiếc mo neo” của Nguyễn Ph nng Câu. Nhân vật chính của truyên là mô t nhà báo u sâu. Truyên làm tôi thích và do đó, như rất lâu, tuy chẳng hề u gì:

“Trời lại vào thu năm 1993. Giữa những ngày mùa có vài ngày nắng ráo. Nắng trong và sáng lại vàng như mặt trời. Cây lá trong vườn biếc xanh. Tôi lại đi qua những khu vườn vắng, trên bãi cỏ lấm chấm mô t loài hoa da i màu tím và từ đây chập chờn màu vàng cánh bướm. Trong mô t khoa nh khắc, tôi lại thấy Anna với khuôn mặt ngời sáng cùng những đường nét thanh xuân đang ngời trên cỏ. Tôi vuốt tay đến, đàn bướm to ra và bay lên, mô t lúc sau màu vàng tu lại trên mô t đám cỏ khác. Tôi có bắt được con cá vàng nào trong cuộc đời này? Tôi còn có thể bắt được con cá vàng nào trong cuộc đời này? Trong mô t buổi chiều tôi đi qua bến đò, câu tre đã bị nước lũ cuốn trôi từ từ đó, mô t mình lên núi V n. Trên chỗ cao nhất, nơi ngày xưa từng đứng, tôi nhìn xuống thì thấy sông La i, tôi nhìn vào trời mây, cả p bỏ câu xưa gì nữa đâu?”

Gió núi cuôn lên tũ lũng xa sau mô t lúc rung tũng tán lá xào xạc giũ đã lã ng hã n. Tôi đũng yên, hai tay chấp trũc ngũ c, chũ nghe lũi me go i: “Dũ y! Dũ y ho c bài đi con!”...”.

* * *

Và mùa thu cũng là mùa gũ i cho ngũ i ta nhũ la i “nhũng ngày thu năm x a”, năm 1945. Là ke hũ u thể, không có đũ c dù chiũ mô t bũc a nh rõ ràng về “mùa thu cách ma ng” ấy, nhũng đã nhiều năm nay, gũ nhũ tháng 8 nào, tôi cũng lãn mò tìm gũ p la i nhũng ngũ i tũng sống qua năm 1945 liũ ch sũ . Nhiều khi cũng chũ ng đũ làm gì, vũ bài viết ra đâu có đũ c đũng ta i – lý do nha y caũ m chiũ là mô t phân, phân còn la i là do đũ c giaũ cuũ a báo chí đũ c mã c điũ nh là không thích nhũng đũ tài luũ c loũ i quá khũ. Tôi cũng chũ ng biết có phaũ i nhũ thế không.

Nhũng tôi vãn muốn tìm gũ p nhũng nhũn vũ t ấy, đũ nghe nhũng câu chuyêũ n cuũ a hoũ , đũ luũ c la i nhũng mũ u ký iũc xa vũ i trong đầu hoũ . Và xót xa thấy cũ mỗi năm, số gũ ng mã t tũng chũng kiến mùa thu liũ ch sũ 1945 laũ i vũ i đi dũn.

Hoũ có thũ là nhũng ai? Là cô thiếu nữ Hà Thành ngũy thũ trong sáng, trốn bố meũ đi “làm cách ma ng”, mà khi tôi hoũ i: “Đi làm cách ma ng là đi đâu haũ bác?”, thì cô thiếu nữ năm x a traũ lũi: “Hũi đó tôi đâu có biết, ngũ i ta giao cho tôi báo Cũu Quốc rồi baũ o tôi đi phát, rồi goũ i đũy là “làm cách ma ng” thũ”.

Hoũ là câũ u thiếu niên 14-15 tuũ i, ngũ i duy nhất trong vùng đũ c đi hoũ c trũng Tây, nhũng rất căm thù thũ c dũn Pháp. “Hũi đó ai mà chaũ ghét Pháp? Boũ n nó khinh mình, coi mình là An Nam mít, chũ i mình, đá đũt mình. Ai cũng ghét Pháp, muốn đũũ i nó đi”.

Hoũ là ngũ i trí thũc thành phố, chũ a biết sũ duũng sũng đũn, nhũng mô t lòng đi theo Cách ma ng: “Hũi đó, chúng tôi dũng khí thì có đũ mà kinh nghiũ m trũn mũc, tũ chũ c đũ i ngũ chũ có gì. Cũũ p đũ c sũng cũ a Nhũ t, cũ a Pháp, sũng bũ quá lũ i không biũ t cách tháo ra, cũ chũ c ngũ i phũ i xũm lũ i khiêng mũ t khũ u”.

Ho là nhà t sa n (mà sau này sẽ đ c/bi phân loa i rõ ràng, hoă c là t sa n ma i ba n, hoă c là t sa n dân tô c) đã đô công đô cu a nhà ra đê phu c vu cách ma ng, t b a cháo gâ cho các nhà cách ma ng (miễn phí, tất nhiên) đến khoa n “tài tr ” hàng triê u đông Đông D ng, quy ra vàng lúc đó là h n 5000 l ng.

Ho là nh ng ng i đã hoa t đô ng nô i thành, trong vùng bi ta m chiếm, đây căng thă ng và nguy hiê m. Không điê n thoa i di đô ng, Internet – th i đó c s ha tăng thông tin làm gì đ c nh ngày nay – ho chi có thê tho a thuâ n tr c v i nhau tín hiê u riêng: Khi nào m cánh c a sô bên trái là có lính Pháp đi càn, khi nào đống nghĩa là an toàn. Cũng nh ng con ng i ấy, khi chiến tranh kết thúc, ho lúng túng, s ng sùng tr c mắ t các đông chí công an nghiêm khắc:

- Biê t th này, các ông các bà bóc lột ai mà có đ c?

Thế đấy. Tất ca nh ng g ng mắ t ấy đã và đang nhòa dân vào li ch s đâu th ng cu a dân tô c.

* * *

Tôi có thê nói gì về nh ng câu chuyê n ấy, con ng i ấy?

Tôi không đư t cách đê nói gì nhiều. Tôi chỉ dám nói mô t điều thôi, cũng là điều rất nhiều ng i đã nói: Đó là, dù thế nào, li ch s Viê t Nam thế ky 20 cũng đã có mô t th i kỳ rất đê p – theo cái nghĩa là toàn dân thống nhất mô t lòng chiến đấu chống giă c ngoa i xâm. Th i kỳ ấy đây khói l a, máu x ng, chết chóc, nh ng “đê p” là vì s đoàn kết, vì tình ng i. Nha c sĩ Pha m Duy go i đó là nh ng năm “ca n c lên đ ng”. Tr c khoa ng th i gian ấy, Viê t Nam, nhiều ng i ghét th c dân, nh ng thâ t ra cũng s th c dân n a. Ch a bao gi ca mô t dân tô c nho bé, nghèo nàn la c hâ u, vùng lên chiến đấu nh thế.

Và th i kỳ đê p đê ấy, nh thói th ng, rất ngăn ngu i. T đó cho đến nhiều năm về sau, cho đến... tâ n bây gi, Viê t Nam không có đ c mô t giai đoạ n nào “ca n c đ ng lên”, “toàn

dân nh mô t” n a. Bây gi , lãnh đ o có kêu gào kha n cô “chống tham nhũng”, cũng chẳng ai buồn đáp lại bằng hành đ ng, và th t lỗ bi ch nếu nghĩ rằng các cháu ho c sinh, các em sinh viên sẽ cắm đầu vào ho c sau khi đ c kêu gọi “ho c cho gio i đê mai sau kiến thiết n c nhà”. Cũng lỗ bi ch không kém nếu ai đó t ng rằng các doanh nhân - nh ng nhà t sa n dân tô c cu a ngày hôm nay – sẽ hăng hái “thi đua sa n xuất” đê ca nh tranh v i hàng ngo i nh p, đ a nên kinh tế đất n c v n lên.

Bây gi , mỗi lần gặp mô t nhân ch ng cu a th i x a, nghe chuyê n ho kê , tôi lại ân thân hồi lâu. Tôi t ho i, các nhà lãnh đ o nói riêng hay tất ca nh ng ng i t nh n là “trung thành v i Đ a ng, v i lý t ng cô ng sa n” nói chung, ho có biết ho đã đánh mất mô t th quý giá lắm hay không? Th mà ngày x a ho đã t ng có. Th mà gi đây c c kỳ khó lấy lại.

Đó là lòng dân.

Ho có biết không nhi ? Biết quá đi ch . Nh ng chắc đ i v i ho , mất thì làm sao nào, quan tro ng gì?

* * *

... Tr i vào thu, Viê t Nam buồn lắm em i...